

Hannahs vlucht

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Jan Eliasberg

Hannahs vlucht

Vertaald door Marja Borg

Ambo|Anthos

Amsterdam

ISBN 978 90 263 5362 8

© 2020 Jan Eliasberg

© 2020 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,

Amsterdam en Marja Borg

Oorspronkelijke titel *Hannah's War*

Oorspronkelijke uitgever Little, Brown

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Mark Owen/Trevillion Images

Foto auteur © Nina Subin

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor Ross, die me heeft leren liefhebben

‘Zij die gezegend zijn met een briljante geest en een talent voor wetenschap hebben een plicht die het doen van ontdekkingen te boven gaat: de plicht om de mensheid te dienen. Wetenschap kan worden aangewend voor het goede of voor het kwade; het is aan de wetenschappers ervoor te zorgen dat hun werk de wereld tot heil dient.’

Dr. Lise Meitner

1

Zoals ik al dacht, komen ze me bij zonsopgang halen. Ik heb in mijn kleren geslapen en vraag of ik mijn schoenen mag aantrekken. Dat mag, maar dat is dan ook alles. Hij zegt dat ik naar buiten moet lopen en dat doe ik. Op de onverharde weg tussen mijn barak en het laboratorium staat een voertuig dat de Amerikanen vreemd genoeg een ‘paddy wagon’ noemen, een ‘sulletjeswagen’, een absurd vrolijke benaming voor de bedompte ijzeren bak die me van Los Alamos naar de gevangenis in Fort Leavenworth zal brengen, waar ik opnieuw zal moeten wachten (naar ik vrees niet al te lang) op mijn plichtmatige proces en onvermijdelijke executie.

De kettingreactie die tot mijn dood zal leiden, werd versneld door mijn eigen gespleten hart. Dat is iets wat ik nu pas beseft en op geen enkele manier kon begrijpen toen alles nog theorie was, wit krijt op een schoolbord, reactievergelijkingen als bleke botten over verschroeide aarde uitgestrooid. De man die ik niet had moeten vertrouwen slaat een handboei om mijn pols en bevestigt die aan een beugel die stevig vast is gelast aan de bank.

‘Ik zal je beschermen,’ zegt hij.

Ik moet glimlachen om de ernst waarmee hij het zegt. ‘Je liegt alweer.’

Hij werpt een blik over zijn schouder. Wanneer hij er voldoende zeker van is dat niemand ons kan zien, neemt hij mijn gezicht tussen zijn handen. ‘Ik zal je beschermen, Hannah. Als ik kan.’

Ik denk dat hij me misschien zal kussen, maar dat zou voor ons allebei gevaarlijk zijn. Hij is van nature een scrupuleuze en voorzichtige man en hij is erin geschoold om geheimen te bewaren. Dat geldt voor de meeste minnaars. Ik heb weinig empirisch bewijs om deze hypothese mee te onderbouwen, aangezien ik slechts twee mannen heb liefgehad, maar die hielden allebei de waarheid op een veilige afstand. Veilig voor hen, niet voor mij. Zijn belofte me te beschermen – hoe goedbedoeld ook – biedt geen troost. En daarom troost ik mezelf met sommen maken.

De afstand van de laboratoria in Los Alamos, New Mexico, naar de gevangenis in Fort Leavenworth, Kansas, is 1408 kilometer. Toen we vertrokken, was de zonsopgang nog slechts een vaag gloeien achter donkere bergen. Ik schat dat we met een gemiddelde snelheid van 68 kilometer per uur rijden, rekening houdend met pauzes...

O god. Ze houden toch wel pauzes? Dat kleine beetje troost gunnen ze me toch wel?

Nee. Niet aan denken. De sommen. Beperk je daartoe. Ik trommel met de vingers van mijn vrije hand op het ijzer naast mijn benen, alsof ik een onzichtbaar toetsenbord bespeel. Dat is mijn gewoonte als ik sommen maak; dan trom-

mel ik met mijn vingers op harde oppervlakken, bureaus en tafels. Een afstand van 1408 kilometer afleggen met een gemiddelde snelheid van 68 kilometer per uur betekent een daadwerkelijke reistijd van 20,7 uur, plus de ongeveer 27 minuten die het de militaire politie zal kosten om de arrestantenwagen te dwingen de berm in te rijden, een zak over mijn hoofd te trekken en...

Beperk je tot de sommen.

‘Ik zal je beschermen, Hannah,’ zei hij. ‘Als ik kan.’

Een afstand van 1408 kilometer, vertrekken bij zonsopkomst, rekening houdend met de variabele ‘als ik kan.’

De zon brandde een gat in de nevel; verzengend zand stak als een schitterende puur witte scheur af tegen de knalblauwe lucht. Het machinegeweerachtige geratel van de rotorbladen kletterde boven hun hoofd, en terwijl de helikopter aanstalten maakte om te landen, zag majoor Jack Delaney de schaduw ervan op de zandvlakte onder hen. Hoewel het een duizelingwekkende aanblik was, speurde hij de grond af met de onverstoorbare blik van een roofdier.

Toen ze tussen de uit rode aarde gehouwen bergen neerdaalden, kwam er traag een stofstorm aanrollen die de horizon verduisterde. De heli naderde een primitieve landingsplaats, twee elkaar kruisende lijnen die in de kurkdroge aarde waren gekerfd, en de piloot voerde een dansje uit op de pedalen om de zijwinden te ondervangen. Ze bleven even in de lucht hangen en raakten toen de grond. Terwijl de rotorbladen langzaam stilvielen, keek de piloot op zijn horloge en zei: 'U mag uitstappen, sir.' Hij gaf Jack zijn officiële legerduffel en een zwarte paraplu. 'Tegen de zon, sir.'

De piloot wierp hem een gemene grijns toe, en nog geen minuut later was de R-4 alweer met een hels kabaal vertrokken, Jack achterlatend in een wervelende stofwolk. Hoewel Jack wist dat zijn missie met strenge veiligheidsvoorschriften gepaard ging, vond hij dat ze de geheimzinnigheid van deze plek wel erg ver doorvoerden. Met een hand boven zijn ogen tuurde hij naar iets wat leek op een lange, glanzende ratel-slang aan de horizon: een konvooi bevoorradingsvoertuigen van het leger dat door de woestijn trok, op weg naar de heuvels in de verte. De kop van de slang – een lange, zwarte Buick geflankeerd door twee lichte pick-uptrucks – maakte zich los van zijn lichaam en reed de heuvel af in de richting van de landingsplaats waar Jack stond met zijn duffel en open Mary Poppins-paraplu, een bizar accessoire gezien de verstokte droogte van de plek. De Buick kwam door de hittegolven op hem afscheuren, een minuscule zwarte stip in dit godvergeten gloeiende dal. Toen de auto's bij hem waren aangekomen, bleven de escortewagens op beleefde afstand wachten, terwijl de chauffeur van de Buick zijn raampje opendraaide.

‘Majoor Delaney?’

Jack knikte.

De chauffeur stapte uit en gaf hem een hand. ‘Collier. Eerste sergeant. Ik werk met u samen. Op bevel van generaal Groves. Hij wacht op ons op de basis.’

Collier legde Jacks duffel samen met de paraplu in de kofferbak. Tegen de tijd dat de sergeant weer achter het stuur zat, wist Jack al wat voor vlees hij in de kuip had: een energieke hielenlikker uit het Midwesten die maar wat graag de bevelen van zijn baas opvolgde.

‘Ik had mijn assistent verwacht,’ zei Jack.

‘Joodse kerel?’

‘Luitenant Epstein.’

‘Die is gisteravond met de trein aangekomen,’ vertelde Collier. ‘Zei dat hij liever niet de hitte in ging.’

‘Slimme man, Epstein.’

Collier snoof. ‘Ja, slim zijn ze hier allemaal. Alle rekenwonderen hier zijn Joden en alle wetenschappers moffen. Het is net alsof ik ben gestorven en weer wakker geworden in New York.’

Tot zijn eigen verbazing moest Jack lachen. Nadat hij zijn raampje had dichtgedraaid tegen de scherpe dieselstank, leunde hij ontspannen tegen de achterbank en nam hij de bevelschriften door die hem hierheen hadden gebracht, zonder iets los te laten over de reden van zijn verblijf. Wat het leger ook uitspookte in New Mexico, het was strikt geheim, maar ook zonder uitleg wist Jack wat zijn rol hier zou zijn – hij moest een spion ontmaskeren.

De oorlog had de beperkingen blootgelegd van de FBI wanneer het ging om het inwinnen van inlichtingen die de landsgrenzen overschreden. Het OSS (Office of Strategic Services) viel onder de verantwoordelijkheid van William Donovan, die hoogstpersoonlijk een prikkelende verzameling had aangelegd van schurken, voormalige debutantes, miljonairs, professoren, beroepsmilitairen en bedrijfsjuristen, die allemaal onder hoge druk en in het diepste geheim voor hem werkten.

Toen Donovan zijn scherpe oog op de advocatenkantoren had laten vallen, zag hij daar mannen als Jack Delaney aan

het werk die een meer dan fatsoenlijke boterham verdienden door te proberen elkaar te slim af te zijn in rechtkamers, directiekamers en achterkamertjes.

‘Ik denk dat je je talent wel voor iets beters kunt gebruiken,’ had Donovan tegen Jack gezegd toen ze samen afkoelden na een potje squash.

‘Waarvoor dan?’ had Jack gevraagd.

‘Door te doen wat je nu doet, alleen staat er dan meer op het spel.’

‘En wat doe ik volgens jou nu dan precies?’

‘Volgens mij stel je de juiste vragen,’ zei Donovan. ‘En weet je het als je niet de juiste antwoorden krijgt. Dat is een waardevol talent in de oorlog.’

Hij had gelijk. Het bleek dat Jack een ongewoon talent bezat om de verhalen boven tafel te krijgen die de mensen niet wilden vertellen. Zijn oor bleef haken bij zelfs de gladste leugens, alsof er een valse noot werd aangeslagen op de piano. Binnen twee jaar had hij zich bewezen als een gewiekste ondervrager en was hij een rijzende ster in de wereld van de geheime dienst. Nadat Jack gewond was geraakt, had Donovan hem van het Europese toneel gehaald en hem getroost met de woorden dat hem een nog mooiere toekomst wachtte als hij in deze bijzonder gevoelige missie zou slagen. Was het een worst die hem werd voorgehouden of een stok? Jack wist het nog steeds niet, en de onzekerheid daarover was continu aanwezig, een onophoudelijke lage toon die onder ieder gesprek en iedere stilte door bleef zoemen.

‘U verspilt uw tijd hier, majoor.’ Vanaf de voorbank gaf Collier zijn mening met het soort sluwe beleefdheid waarmee hij

de mate van zijn verachting dacht te kunnen verbergen. 'Ik en Groves... We hebben de boel hier prima onder controle.'

De ambitieuze formulering 'ik en Groves' zorgde voor een kleine glimlach om Jacks mond. 'Niet echt,' zei hij. 'Twee-enzeventig verontruste wetenschappers hebben een petitie ondertekend waarin ze zich beklagen over het gebrek aan ethische...'

Collier onderbrak hem. Hij wierp Jack een smalende blik toe in de achteruitkijkspiegel en zei: 'Sommige van die intellectuelen daar maken zich overal druk om, ze voelen zich geroepen om hun mening te geven over hoe hun werk zal worden gebruikt. Nou, ze hebben hun hart gelucht, en ze zijn nu weer gewoon aan het werk. En dat is het enige wat telt voor generaal Groves.'

De Buick hobbelde en slingerde over de bergweg, terwijl Collier bij iedere haarspeldbocht als een gek aan het stuur rukte. Zover het oog reikte, werd er aan de weg gewerkt. Het geluid van drillboren deed de lucht trillen. Graafmachines en bulldozers stonden gevaarlijk dicht op de rand van de half voltooide weg. Voor een geheime locatie zag het er allemaal idioot toevallig en geïmproviserd uit. Toen de Buick, een en al kinetische energie, de laatste heuvel had genomen, werd Jack overvallen door een plotselinge alertheid, een combinatie van de hoogte en het felle blauw van een onbewolkte hemel. Op het vlakke plateau spreidde zich, omheind door rijen gaashekwerk, een bizar kampement uit van barakken en in elkaar geflanste gebouwtjes, als een slecht geworpen hand kaarten. Bij de streng bewaakte ingang toonde Collier de juiste documenten en reed de basis op.

‘Daar is uw kantoor.’ Collier wees naar een tunnelvormige barak van golfplaten in de hoek van een onverhard terrein. Luitenant Aaron Epstein stond op de stoep; boven zijn door het leger verstrekte bril met dikke glazen parden zweetdruppeltjes. Collier stopte aan de rand van de weg vol geulen, stapte uit en maakte de kofferbak open. ‘Uw kamer is daar een eindje verderop, rechts.’

‘Ik wil eerst even naar het lab,’ zei Jack, terwijl hij uitstapte.

‘Eh, generaal Groves wilde u eigenlijk zo snel mogelijk...’

‘Natuurlijk. Meteen nadat ik op het lab ben geweest.’

‘Sir, ja, sir. Tijdens uw verblijf hier staat deze auto tot uw beschikking.’ Hij wierp de sleutel met een boogje naar Jack, die hem uit de lucht ving en meteen weer naar Epstein gooidde.

‘Fijn je te zien, luitenant. Is er nog nieuws?’

Ze liepen ontspannen naast elkaar naar het geïmproviseerde kantoor.

‘Jawel,’ zei Epstein. ‘De censors hebben dit onderschept.’

Hij overhandigde Jack een Western Union-telegram. Verontrust draaide Jack het om in zijn hand. Hij herkende de naam van de bedoelde ontvanger van een lijst met Zwitserse wetenschappers die veelvuldig over neutrale grenzen heen en weer trokken. AAN: GREGOR STERN. LAAT ME WETEN OF HET GOED GAAT MET SABINE. STOP.

Zonder dat hij was uitgenodigd, liep Collier met hen mee naar binnen. De deur viel met een harde klap achter hem dicht.

‘Ik heb de telegrafiste van Western Union die het had gemeld, ondervraagd,’ zei Epstein. ‘Volgens haar is het gebracht

door een jongen van een jaar of twaalf.'

'Lijkt me logisch,' zei Collier. 'Als er hier een spion zit, dan is die vast niet achterlijk.' Hij moest lachen om zijn eigen woorden en keek Jack aan als een jong hondje dat een beloning verwacht. Toen hij de ijzige uitdrukking op Jacks gezicht zag, deed hij er verder het zwijgen toe.

'Sergeant Collier,' zei Jack. 'Dit telegram lijkt erop te wijzen dat een van jullie mensen stiekem contact onderhoudt met onze buitenlandse vijanden.'

'Mijn mensen? Dat zijn ze beslist niet, dat kan ik u verzekeren.' Collier sprak op afgemeten toon, maar probeerde binnen de grenzen te blijven van wat gezien hun verschil in rang was toegestaan.

'We zullen beginnen met het ondervragen van de Europese wetenschappers die de petitie hebben ondertekend.'

'Er zitten vierduizend wetenschappers op de Hill, sir. Twee derde daarvan is Europees.'

'Dan beginnen we met de Duitstaligen die de petitie hebben ondertekend én aan de bom werken.'

'Gadget,' zei Collier. 'We hebben het bevel gekregen om het het Gadget te noemen, sir.'

Epstein schoof zijn bril wat hoger op zijn neus. 'Oishe geveine lech.'

'U zult het wel goed kunnen vinden met al die hooggeleerden hier.' Collier maakte een geluidje dat het midden hield tussen gesnuif en gegniffel.

'Last van hooikoorts, sergeant?' vroeg Jack, hoewel Epstein zelf niet op de hatelijke opmerking reageerde. Hij was er natuurlijk aan gewend, dacht Jack.

Epstein wees naar een aanzienlijke stapel dossiers op Jacks bureau. 'Ik heb alle dossiers van de wetenschappers die de petitie hebben ondertekend al bij elkaar gezocht. Dat daar is van Reichl; hij is degene die het initiatief heeft genomen...'

'Die klote-oproerkraai die denkt dat lui die gestudeerd hebben meer weten dan de hoge omes,' onderbrak Collier hem.

'En Weiss...'

'Net zo Duits als knackwurst en sauerkraut.'

'Oostenrijks, om precies te zijn,' verbeterde Epstein hem.

'Waren er eigenlijk Amerikanen bij op de dag dat ze uitlegden wat kernfysica was?' vroeg Jack zich hardop af.

'Nou ja, Oppenheimer,' zei Epstein.

'Zo rood als de reet van een baviaan,' zei Collier. 'Generaal Groves wil u zo snel mogelijk spreken.'

'Natuurlijk,' zei Jack. 'Ik ga meteen bij hem langs nadat ik het lab heb bezocht.'

'Sir, ja, sir.'

'Maak je geen zorgen, sergeant, ik ben hier niet om iemand op de tenen te trappen,' zei Jack. 'Ingerukt mars.'

'Ik ben al weg,' zei Collier beledigd. 'U zult me nog gaan missen.'

'Ik waag het erop.' Hij sloeg het eerste dossier open. J. Robert Oppenheimer staaarde hem aan vanaf een foto die met een paperclip aan een officieel personeelsformulier was bevestigd; hij had een opvallend scherpe blik in zijn ogen, als van een cobra die op het punt staat toe te slaan. Jack herkende in de blik de arrogantie van een verwend kind wiens stuurse neerslachtigheid zomaar zou kunnen omslaan in

iets anders wanneer hij zijn zin niet kreeg.

Hij nam snel Oppenheimers cv door: geboren in New York, in 1904, de gekoesterde, vroegwijze zoon van rijke Joodse ouders. Een Phi Beta Kappa-wonderkind aan Harvard, waar hij in drie jaar afstudeerde, toen naar Cambridge, waar hij een vergiftigde appel op het bureau van zijn docent legde, iets wat hij niet ontkende. In de tijd dat hij zowel aan Berkeley als aan Caltech doceerde, had hij al de naam een van 's werelds meest vooraanstaande natuurkundigen te zijn en werd hij omringd door een kliek bewonderende studenten die zijn elegante gebaren imiteerden: met de eeuwige sigaret die scheef uit hun mondhoek hing en de platte hoeden die donkere schaduwen over hun voorhoofd wierpen.

Hij werd omschreven als 'briljant maar afstandelijk', als iemand die zich 'verliest in abstracties', en die zijn vergelijkingen pretentius lardeerde met citaten uit hindoeïstische geschriften en uit de Bhagavad Gita. Eén ding leek zeker: hij was een rare kwibus. Niet echt een man aan wie je het zou toevertrouwen om de beste wetenschappers uit de hele wereld naar dit verlaten plateau te lokken voor een donquichotachtige missie die aan elkaar hing van heftige persoonlijkheden en onvoorspelbare omstandigheden.

Jack stopte de dossiers in zijn duffel en liep samen met Epstein naar de Tech Area een paar honderd meter verderop. Het gebouw leek eerder een gevangenis dan een laboratorium. Het hoge, kale bouwwerk, bewaakt door gewapende mannen en omheind met rollen scheermesdraad, vormde een scherp contrast met de rode en roze schalie- en zandsteenrotsen achter hen. Tussen de gevallen rotsblokken en de langzaam